

პანდემიის გავლენა საქართველოს სოფლის მეურნეობაზე – გამოწვევები და შესაძლებლობები

მარინა ჩავლეიშვილი

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
ასოცირებული პროფესორი

ნაშრომში გაანალიზებულია სოფლის მეურნეობის განვითარების ტენდენციები COVID-19-ის პანდემიის პერიოდში, კერძოდ, წარმოდგენილია პანდემიამდე და პანდემიის პერიოდში სოფლის მეურნეობის განვითარების ძირითადი მაჩვენებლები (2018-2021წწ), ასევე, შეფასებულია საქსპორტო აგრარული პროდუქტების წარმოების შესაძლებლობები; განხილულია საქართველოს მთავრობის მიერ მიღებული სოფლის განვითარების ანტიკრიზისული გეგმა, მისი დადებითი მხარეები და გავლენა სექტორის განვითარებაზე; შეფასებულია საქართველოს სოფლის მეურნეობაში განხორციელებული პროექტები; კვლევის საფუძველზე გამოვლინდა პანდემიის პერიოდში დარგში განვითარების დადებითი ტენდენციები. პანდემიამდე, პანდემიის პერიოდში სოფლის მეურნეობის განვითარების მაჩვენებლების ანალიზზე დაყრდნობით გაკეთებულია დასკვნები და შემუშავებულია რეკომენდაციები, რომლებიც განსაზღვრავენ სოფლის მეურნეობის სამომავლო განვითარებას.

საკვანძო სიტყვები: სოფლის მეურნეობა, აგროპროდუქციის წარმოება, ანტიკრიზისული გეგმა, პანდემიის გავლენა სოფლის მეურნეობაზე, ექსპორტის დინამიკა.

გავრცელებულმა COVID-19-ის პანდემიამ მნიშვნელოვანი პრობლემები შეუქმნა მსოფლიოს და ქვეყნების დიდი უმრავლესობა ფართომასშტაბიან ეკონომიკურ კრიზისამდე მიიყვანა. პანდემიის გავლენა აისახა ეკონომიკის ყველა სექტორზე და მათ შორის, სოფლის მეურნეობაზე, სასურსათო უსაფრთხოებასა და კვებაზე, სურსათის მიწოდების ჯაჭვზე, პროდუქტის წარმოებასა და მის უვნებლობაზე. პანდემიის შედეგები უარყოფითად აისახა როგორც სასოფლო-სამეურნეო პროდუქტის მწარმოებლების, ასევე მომხმარებლებზე. საფრთხე შეექმნა სურსათის უსაფრთხოებას და მოსახლეობის კეთილდღეობას. დაბრკოლებები შეიქმნა ადგილობრივ და გლობალურ ბაზრებზე სურსათის მიწოდებას. თავდაპირველად, პანდემიის ტალღამ გამოიწვია ღრმა გლობალური ეკონომიკური რეცესია და გააღრმავა ქრონიკული სასურსათო დაუცველობა (FAO, 2021). პანდემიით გამოწვეული უარყოფითი შედეგების შესამცირებლად და შესაბამისი სტრატეგიის შემსაშუაებლად აუცილებელი გახდა სურსათზე ხელმისაწვდომობისა და ფასების სტაბილურობის უზრუნველყოფა (Wasito, Hermawan H., Mulyono J., 2021).

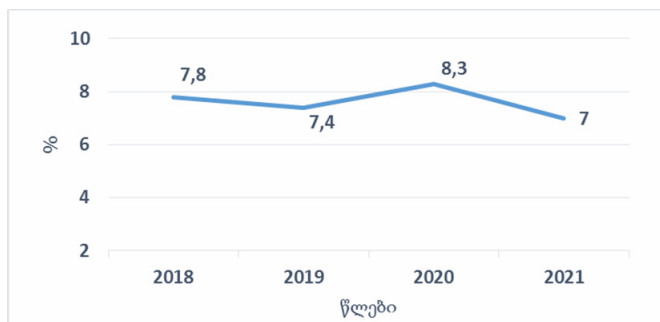
ევროკავშირის წევრი ზოგიერთი ქვეყნის მონაცემებით შეიმჩნევა მუშახელის ნაკლებობა, შეფერხებები მოსახლეობის სურსათით მომარაგების პროცესში და სხვა. მთავრობებმა შეიმუშავეს კრიზისიდან გამოსვლის და ეკონომიკური სტაბილიზაციის გეგმები. მაგალითად, გერმანიაში დამუშავდა ეკონომიკის სტაბილიზაციის ღონისძიებათა პაკეტი 1,6 მლრდ ევროს ოდენობით, ამერიკამ გამოყო 19 მლრდი დოლარი ფერმერების დასახმარებლად.

ბუნებრივია მიმდინარე კრიზისის უარყოფითი გავლენა აისახა ქართული სურსათის მიწოდების ჯაჭვზე და შესაბამისად, ბაზარზეც. დაწესებულმა შეზღუდვებმა სოფლის მეურნეობის პროდუქტებსა და სურსათზე გამოიწვია მოთხოვნის ცვლილებები.

კერძოდ, მისი წილი 2018 წელთან შედარებით 2020 წელს გაზრდილია 7.8%-დან 8.3 %-მდე (საქართველოს სოფლის მეურნეობა, 2022, 19). მცირედი კლება დაფიქსირებული 2021 წელს (7.0%) თუმცა, შენარჩუნებულია ბოლო წლების ტენდენცია იხ. დიაგრამა №1

დიაგრამა №1

მთლიანი შიდა პროდუქტის სტრუქტურაში სოფლის, სატყეო და თევზის მეურნეობის წილი % (2018-2021წწ.)

აგებულია ავტორის მიერ

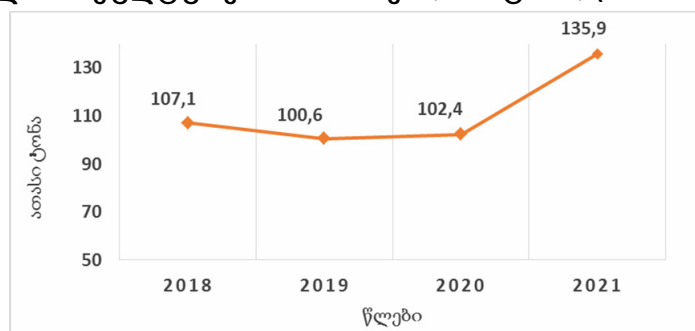
წყარო: საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური

პანდემიის პერიოდში საქართველოში არ გაუარესებულა სოფლად წარმოების შესაძლებლობები. 2021 წელს 2019 წელთან შედარებით პროდუქტის გამოშვება გაზრდილია დაახლოებით 4%-ით, უნდა აღინიშნოს, რომ ზრდა დაფიქსირებულია მეცხოველეობის ქვედარგში. ამავე პერიოდში, მცირედით, მაგრამ მაინც გაზრდილია (1%-ით) სასოფლო-სამეურნეო პროდუქტების რეალიზაციიდან მიღებული შემოსავლების წილი შინამეურნეობების ფულად შემოსავლებში.

2022 წელს 2019 წელთან შედარებით გაზრდილია როგორც ერთწლიანი, ასევე მარავალწლიანი კულტურების კულტურების ნათესი ფართობები, კერძოდ, ერთწლიანი ნათესი ფართობი 2019 წელს 203.0 ათასი ჰექტრიდან 211.8 ათას ჰექტრამდე. შესაბამისად, გაზრდილია პროდუქტის წარმოებაც, კერძოდ, მნიშვნელოვანი ზრდა ფიქსირდება 2021 წელს, კერძოდ, იგი 2019 წელთან შედარებით 35%-ით არის გაზრდილი. იხ. დიაგრამა №2

დიაგრამა №2

ერთწლიანი კულტურების წარმოება, ათ. ტონა, (2018-2021წწ.)

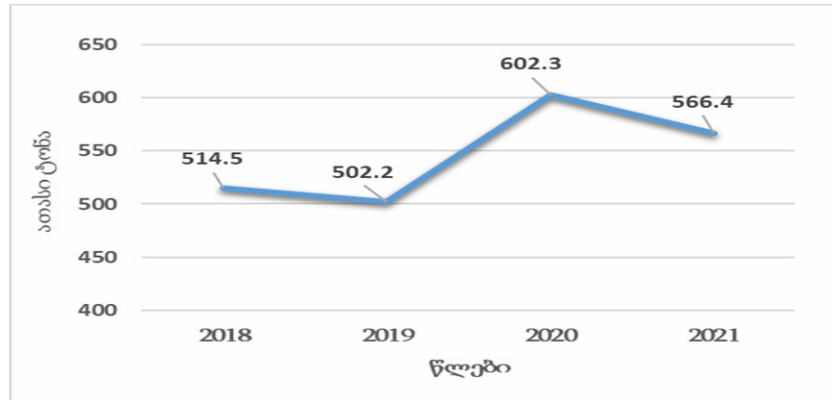
აგებულია ავტორის მიერ

წყარო: საქართველოს სოფლის მეურნეობა, 2021, საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური

2018-2021 წლებში შენარჩუნებულია მრავალწლიანი კულტურების წარმოების დინამიკაც, 2019 და 2021 წელს შეინიშნება შედარებით კლება დინამიკა, მაგრამ 2018 წელთან შედარებით წარმოება დაახლოებით 10%-ით არის გაზრდილი. იხ. დიაგრამა №3.

დიაგრამა №3

მრავალწლიანი კულტურების წარმოება, ათ. ტონა, (2018-2021წწ.)

აგებულია ავტორის მიერ

წყარო: საქართველოს სოფლის მეურნეობა, 2021, საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური

წარმოების მაჩვენებლები გაზრდილია ძირითადი მრავალწლიანი ხილის წარმოების მიმართულებით, ასევე მნიშვნელოვანია საექსპორტო პოტენციალის მქონე პროდუქტების წარმოება. თხილის წარმოება 2021 წელს 2018 წელთან შედარებით 17. ათას ტონიდან 46 ათას ტონამდე, ხოლო ყურძნის წარმოება 259.9 ათასი ტონიდან 271.6 ათას ტონამდეა გაზრდილი. იხ. ცხრილი №1

ცხრილი №1

ხილის წარმოება სახეობების მიხედვით, ათასი ტონა, 2018-2021 წწ

წელი	თესლოვანი	კურკოვანი	კაკლოვანი	კენკროვანი	სუტროპიკული	ყურძენი	ციტრუსი
2018	93.3	54.2	23.1	1.8	16.0	259.9	66.3
2019	52.7	38.5	30.9	2.0	20.3	293.8	64.0
2020	102.1	60.7	40.8	2.7	22.3	316.9	56.8
2021	86.3	66.7	53.9	4.0	23.1	271.6	61.6

შედგენილია ავტორის მიერ

წყარო: საქართველოს სოფლის მეურნეობა, 2021, საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური

საქართველოში უმსხვილეს საექსპორტო ათეულში 2021 წელს თხილს და სხვა კაკლოვანებს 2.3%, ხოლო ღვინოს 5.6% უკავია. 2021 წელს საექსპორტო პროდუქცია საქართველოს ადგილობრივ ექსპორტში შემდგი მაჩვენებლებით არის წარმოდგენილი: ღვინო 238 მლნ. დოლარი, თხილი და კაკალი 116 მლნ.დოლარი, სპირტი და სპირტიანი სასმელი 104 მლნ.დოლარი (საქართველოს საგარეო ვაჭრობა, 2021, 16). კრიზისის ფონზე სოფლის მეურნეობის სექტორის მდგრადობა შენარჩუნებულია, კერძოდ, პირველ წელს ფიქსირდება აგროპროდუქტებით ვაჭრობის შემცირება,

მომდევნო წლებში კი, ჯერ კლებადი ზღვრული უკუგებით, შემდეგ კი ზრდადი ზღვრული უკუგებით ზრდა (ხარაიშვილი ე., ლობჯანიძე ნ., 2021, 228).

პანდემიამ დასაწყისში, 2019-2020 წლებში ფერმერთა საქმიანობაზე უარყოფითი ზეგავლენა მოახდინა. საქართველოს ფერმერთა ასოციაციამ, არსებული ძირითადი გამოწვევების დროულად შეფასების მიზნით, ჩაატარა კვლევა – „Covid-19-ის გავლენა სოფლის მეურნეობაზე“. აღნიშნული კვლევის ანალიზით პანდემიის მწვავე პრობლემად გამოვლინდა პროდუქციის რეალიზაცია. ფერმერთა ასოციაციამ ამ მიმართულებით გააძლიერა მუშაობა, კერძოდ, სადისტრიბუციო კომპანიებთან, სარეალიზაციო ქსელებთან კომუნიკაციით დაეხმარა ფერმერებს პროდუქტის რეალიზაციაში. ასოციაციამ 2020 წელს განაახლა მობილური აპლიკაცია „აგრონავტი“, რათა სოფლის მეურნეობის მიმართულებით ყველა საჭირო ინფორმაციაზე ხელმისაწვდომობა კიდევ უფრო გაზრდილიყო.

პანდემიის პერიოდში განსაკუთრებით აქტუალური გახდა ფერმერულ მეურნეობებში პირადი ჰიგიენის დაცვისა და სურსათის უვნებლობის საკითხები. ამ მიმართულებით მნიშვნელოვანი იყო „გეოგაპ“-ის სამუშაო ჯგუფის მონაწილეობით ფერმერთა ასოციაციის მიერ შექმნილი 2020 წელს, COVID-19-ის პანდემიის გამომწვეული კრიზისული მდგომარეობის გათვალისწინებით, ფერმერული მეურნეობისთვის საჭირო სამოქმედო გეგმა.

საქართველოს ფერმერთა ასოციაცია აქტიურად მუშაობდა მდგრადი სოფლის მეურნეობის განვითარების ხელშესაწყობად, კერძოდ, ფერმერებისთვის ხელმისაწვდომი ყოფილიყო კარგი სასოფლო-სამეურნეო პრაქტიკისა და თანამედროვე ტექნოლოგიების შესახებ, რაც ხელს შეუწყობს ფერმერების კონკურენტუნარიანობის ამაღლებასა და შემოსავლების ზრდას. ასევე, წარმატებული პროექტები იყო „აგროტურიზმის განვითარების ხელშეწყობა სამხრეთ კავკასიაში“. პროექტის მიზანს სამხრეთ კავკასიის ქვეყნებში აგროტურიზმის განვითარება წარმოადგენს. პროექტი ხორციელდება სომხეთის და აზერბაიჯანის თანამშრომლობით. უნდა აღინიშნოს, რომ მიმდინარე პროექტი „ქართული ტრადიციული აგროსასურსათო პროდუქტების ადგილობრივი შესყიდვების გაუმჯობესებან, რომელიც ხორციელდება სოფლის მეურნეობის ორგანიზაციისა (FAO) და ევროპის რეკონსტრუქციისა და განვითარების ბანკის (EBRD) მხარდაჭერით, ბიოლოგიურ მეურნეობათა ასოციაცია „ელკანასთან“ პარტნიორობით. აღნიშნული პროექტი მიზნად ისახავს ტურიზმსა და სოფლის მეურნეობას შორის კავშირების დამყარებას, ტრადიციული ადგილობრივი წარმოების განვითარებასა და სანარმოო ჯაჭვის მონაწილეებს შორის სარგებლის განაწილებას (საქართველოს ფერმერთა ასოციაციის 2020-2021 წლის ანგარიში).

ამდენად, ჩატარებულმა ანალიზმა შესაძლებლობა მოგვცა ჩამოვაყალიბოთ გარკვეული დასკვნები და რეკომენდაციები:

- მიუხედავად სოფლის მეურნეობაში არსებული გამოწვევებისა, 2020 წელს დარგის წილი მშპ-ში გაიზარდა, კერძოდ, პირველ სამ კვარტალში სოფლის მეურნეობის წილი მშპ-ში 3%-ით გაიზარდა (საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის, 2020), მომდევნო ეტაპზე კი შენარჩუნებულია პანდემიამდე არსებული ტენდენცია;
- აგროპროდუქტების წარმოების მაჩვენებლები 2018-2021 წწ-ში გაზრდილია, განსაკუთრებით დადებითი ტენდენცია შეინიშნება საექსპორტო პოტენციალის მქონე პროდუქტების წარმოების მიმართულებით. აღნიშნული ზრდა შეიძლება განპირობებული იყო როგორც კლიმატური პირობებით, ასევე, სახელმწიფოს მხარდამჭერით, კერძოდ, სოფლის მეურნეობის სააგენტოს (RDA) მიერ ბოლო წლებში განხორციელებული და მიმდინარე პროგრამებით; პერსპექტივაში მნიშვნელოვანია გაიზარდოს სახელმწიფოს მხრიდან, საექსპორტო შესაძლებლობის მქონე პროდუქტების წარმოებისთვის მხარდაჭერა;

- პანდემიის საწყის პერიოდში საქართველოში სოფლის მეურნეობის სექტორში გამოიკვეთა გარკვეული პრობლემები, რომელიც ძირითადად შეეხო სოფლის მეურნეობის პროდუქციის რეალიზაციას. აღნიშნული პრობლემა საქართველოს ფერმერთა ასოციაციის მიერ განხორციელებული პროექტების, მათი კომუნიკაციით უცხოელ პარტნიორებთან და მთავრობის მიერ შემუშავებული სოფლის ანტიკრიზისული გეგმის დახმარებით წარმატებით იქნა დაძლეული; თუმცა, ამ მიმართულების უნდა გაფართოვდეს მარკეტინგული კვლევა და დამატებით საექსპორტო ბაზრების მოძიება, რაც შესაძლებლობას მისცემს ფერმერებს შემცირდეს პროდუქტის რეალიზაციაში არსებული პრობლემები;
- 2021 წელს უცხოური პირდაპირი ინვესტიციების 0.1% მოდიოდა სოფლის მეურნეობაზე, რაც დაბალი მაჩვენებელია, თუმცა, უნდა აღინიშნოს, რომ დარგში მაღალია რისკის ფაქტორი; მიუხედავად არსებული პრობლემისა ინვესტიციების მოზიდვა ერთ-ერთი პრიორიტეტი უნდა გახდეს;
- მართალია პანდემიამ სერიოზული პრობლემები შექმნა სოფლის მეურნეობასა და სასურსათო სექტორში, თუმცა, მოიტანა ახალი გამოწვევები და შესაძლებლობებიც. პანდემიის პერიოდში შეიცვალა მომხმარებელთა ქცევა, რომელიც ძირითადად სურსათზე დანახარჯებზე აისახა. ბევრი ადამიანი დაუბრუნდა სოფელს და დაიწყო არსებობისთვის პროდუქტების წარმოება და დამზადება და სხვა. გამომდინარე აქედან, არსებული პრობლემის პირობებში, სოფლის მეურნეობაში პანდემიით დაზარალება, ეკონომიკის სხვა დარგებთან მიმართებაში განსხვავებულ შედეგებში აისახა. ასევე, გამოიკვეთა სიახლეები, რომელიც პანდემიამდე პერიოდში არ იყო აქტუალური, კერძოდ, ციფრული ტექნოლოგიების გამოყენება ფერმერის ბაზართან დასაკავშირებლად, უსაფრთხოების ქსელის შესაქმნელად და სხვა, რომელიც ხელ შეუწყობს სექტორის მდგრადობას. მომავალში სექტორში ციფრული ტექნოლოგიების გამოყენების შესაძლებლობები უფრო მეტად უნდა გაიზარდოს, რომელიც ხელს შეუწყობს ცნობადობის ამაღლებას, წარმოების პროცესის წინსვლას, გააუმჯობესებს რეალიზაციას და სხვა. საბოლოოდ, აღნიშნული პრობლემების მოგვარება გაზრდის დარგის მწარმოებლურობას.

ლიტერატურა:

1. კუნჭულია ი., კოჭლამაზაშვილი რ., კორონავირუსის გავლენა სოფლის მეურნეობაზე: მსოფლიოს სხვადასხვა ქვეყნების ანტიკრიზისული გეგმები, საქართველოს ფერმერთა ასოციაცია, <https://gfa.org.ge/%E1%83%99%E1%83%9D%E1%83%A0%E1%83%9D%E1%83%9C%E1%83%90%E1%83%95%E1%83%98%E1%83%A0%E1%83%A3%E1%83%A1%E1%83%98%E1%83%A1%E1%83%92%E1%83%90%E1%83%95%E1%83%9A%E1%83%94%E1%83%9C%E1%83%90-%E1%83%A1%E1%83%9D/>
2. ხარაიშვილი ე., ლობჯანიძე ნ., აგროსასურსათო პროდუქტებით ვაჭრობა: გამოწვევები და შესაძლებლობები COVID-19 პანდემიის პირობებში, 2021. <https://tsu.ge/assets/media/files/7/siaxle%202022/2022---%20konferencia.pdf>
3. საქართველოს სოფლის მეურნეობა, საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური, 2022, გვ., 19, 29. <https://www.geostat.ge/ka/single-archive/3371>
4. საქართველოს სოფლის მეურნეობა, საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური, 2021, <https://www.geostat.ge/ka/single-archive/3371>

5. საქართველოს საგარეო ვაჭრობა, 2021, https://www.geostat.ge/media/46988/External-Merchandise-Trade-2021_publication.pdf
6. საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის კვარტალური მონაცემები, 2020.
7. ანტიკრიზისული გეგმა, საქართველოს გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტრო, 2020. <https://mepa.gov.ge/Ge/Page/AntiCrisisPlan>
8. საქართველოს ფერმერთა ასოციაციის 2020-2021 წლის ანგარიში. https://gfa.org.ge/wp-content/uploads/2022/03/GFA_REPORT_2021_GE.pdf
9. США выделяют 19 млрд долларов на поддержку фермеров <https://www.dw.com/ru/%D1%81%D1%88%D0%B0-%D0%B2%D1%8B%D0%B4%D0%B5%D0%BB%D1%8F%D1%82-19-%D0%BC%D0%BB%D1%80%D0%B4-%D0%B4%D0%BE%D0%BB%D0%BB%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B2-%D0%BD%D0%B0-%D0%BF%D0%BE%D0%B4%D0%B4%D0%B5%D1%80%D0%B6%D0%BA%D1%83-%D1%84%D0%B5%D1%80%D0%BC%D0%B5%D1%80%D0%BE%D0%B2-%D0%B8%D0%B7-%D0%B7%D0%B0%D0%BA%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%BD%D0%B0%D0%B2%D0%B8%D1%80%D1%83%D1%81%D0%B0/a-53170538>
10. Wasito, Hermawan H., Mulyono J., Sirnawati E., Sihombing Y., Ratri D. (2021). Covid-19: impact on agricultural and anticipate strategies. E3S Web of Conferences 306, 02016 <https://doi.org/10.1051/e3sconf/202130602016>
11. FAO. (2021). "AGRICULTURAL TRADE & POLICY RESPONSES DURING THE FIRST WAVE OF THE COVID-19 PANDEMIC IN 2020". Food and Agriculture Organization of the United Nations Rome, 2021 <https://www.fao.-org/3/cb4553en/cb4553en.pdf>

The Impact of the Pandemic on Georgian Agriculture – Challenges and Opportunities

Marina Chavleishvili

Ivane Javakhishvili Tbilisi State University

Associate Professor

SUMMARY

The paper analyzes the development trends of agriculture during the COVID-19 pandemic. In particular, the main indicators of agricultural development before and during the pandemic in 2018-2021 are presented. Also, the possibilities of production of agricultural products for export are evaluated. The anti-crisis plan for rural development adopted by the Government of Georgia, its positive aspects and impact on the development of the sector are discussed. Projects implemented in Georgian agriculture are evaluated. Based on the research, positive trends of development in the field during the pandemic were identified. Based on the analysis of agricultural development indicators before the pandemic and during the pandemic, conclusions are made and recommendations are developed that determine the future development of agriculture.

Key words: agriculture, agricultural production, anti-crisis plan, impact of the pandemic on agriculture, export dynamics.